

การศึกษาองค์ความรู้โรคลมมีพิษมากที่ปรากฏในตำราการแพทย์แผนไทย

A STUDY ON THE KNOWLEDGE OF LOOM-MEE-PHIT-MAK

IN THAI TRADITIONAL MEDICINE TEXTBOOKS

ฐิติรัตน์ ชัยชนะ, Thitirat Chaichana¹

นภาพร ณ อุโมงค์, Napaporn Na Umong²

กฤษดา ศรีหมตรี, Kritsada Srihomtree³

ชุนห์พิมาณ นิชาเกษม, Chunpimarn Nichaakasem⁴

E-mail: Rajung_0001@hotmail.com

Received: January 26, 2023 Revised: June 29, 2023

Accepted: June 29, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ความรู้การดูแลรักษาโรคลมมีพิษมากที่ปรากฏในตำราการแพทย์แผนไทย ครอบคลุมนิยาม สาเหตุปัจจัยการเกิดโรค ลักษณะอาการ หลักการรักษาและแนวทางการรักษาโรคลมมีพิษมาก โดยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ การประมวลความรู้จากเอกสารตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโรคลมมีพิษมากที่ปรากฏในตำราการแพทย์แผนไทยโดยการนำข้อมูลมาวิเคราะห์และการสนทนากลุ่ม ผลการศึกษาพบว่า ในตำราการแพทย์แผนไทยได้กล่าวถึงองค์ความรู้โรคลมมีพิษมากเกิดจากความผิดปกติของการไหลเวียนของลมและเลือดลมหากเกิดการแปรปรวนจะส่งผลทำให้เกิดอันตรายร้ายแรงถึงแก่ชีวิต ซึ่งมีสาเหตุปัจจัยที่ส่งผลทำให้เกิดการกำเริบของโรคลมมีพิษมาก ได้แก่ อายุสมมุฐานปัจฉิมวัย ความผิดปกติของลมกองหยาบ ความผิดปกติของอุณภูมิและสภาพแวดล้อม รวมทั้งสภาวะอารมณ์และจิตใจ ปรากฏลักษณะอาการ ได้แก่ 1) อาการวิงเวียนศีรษะ 2) คลื่นไส้ อาเจียน 3) หายใจขัด และ 4) ตัวเย็นมือเท้าเย็น ซึ่งในตำราการแพทย์แผนไทยปรากฏแนวทางการรักษาโดยการใช้กรรมวิธีเภสัชเวทด้วยตำรับยาที่มีตัวยารสร้อน รสสุขุมหอม เพื่อมุ่งเน้นการสยบลมที่พัดแปรปรวนให้สงบลงและการใช้กรรมวิธีหัตถเวช (การใช้มือ) เพื่อช่วยกระตุ้นการไหลเวียนของลมและเลือด

¹ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย/ Chiang Rai Rajabhat University, Thailand

² มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย/ Chiang Rai Rajabhat University, Thailand

³ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย/ Chiang Rai Rajabhat University, Thailand

⁴ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย/ Chiang Rai Rajabhat University, Thailand

ลมให้เป็นปกติ จากผลการศึกษาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงโอกาสที่แพทย์แผนไทยสามารถพัฒนาการดูแลรักษาโรคลมมีพิษมากมาใช้ในการดูแลรักษาประชาชนเพื่อเป็นทางเลือกในระบบบริการสุขภาพของภาครัฐและเอกชน การจัดการเรียนการสอน รวมถึงการฝึกประสบการณ์วิชาชีพการแพทย์แผนไทยในสถาบันการศึกษาต่อไป

คำสำคัญ: (โรคลมมีพิษมาก), (นิยาม), (สาเหตุปัจจัยการเกิดโรค), (แนวทางการรักษา), (การแพทย์แผนไทย)

Abstract

The objectives of this study were to investigate the knowledge of Loom–Mee–Phit–Mak disease treatment in Thai traditional medicine textbooks. This study was qualitative research by reviewing definition, causes, factors, symptoms, treatment principles and treatment guidelines of Loom–Mee–Phit–Mak disease in Thai traditional medicine textbooks. Then, the data were analyzed by focus group discussion. The results found that Loom–Mee–Phit–Mak disease in Thai traditional medicine textbooks was caused the abnormal of wind and blood circulation which serious and life-threatening dangers. The factors of disease included elderly age, the abnormal of wind in the body and the abnormal of temperature and environment, as well as emotional and mental states of patients. Moreover, this disease had many symptoms as follows; 1) dizziness, 2) nausea and vomiting, 3) shortness of breath, and 4) cold hands and feet. Besides, Thai traditional medicine textbooks appeared two treatment guidelines of Loom–Mee–Phit–Mak disease including pharmacological therapeutics for calming the abnormal of wind and blood circulation in the body and manas therapeutics for stimulation the wind and blood circulation into normal state. All of the results represented that Thai traditional medicine doctor have the opportunity on the care development of Loom–Mee–Phit–Mak disease as an alternative treatment for populations in government and private health care systems or teaching and practice experience of Thai traditional medicine in educational institutions.

Keywords: (Loom–Mee–Phit–Mak disease), (Definition),(Causes), (Treatment guidelines), (Thai traditional medicine)

1. บทนำ

ในปัจจุบันพบว่าจำนวนประชากรผู้สูงอายุของประเทศไทยมีแนวโน้มและจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่ประชากรเด็กและประชากรวัยทำงานมีแนวโน้มลดลง จากข้อมูลสำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง ได้รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุในประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ โดยในปี พ.ศ. 2565 มีผู้สูงอายุมากถึง 12,116,119 คน คิดเป็น 18.3% ของประชากรทั้งหมด สอดคล้องกับองค์การอนามัยโลก (WHO) ได้มีการคาดการณ์ว่าจำนวนประชากรที่มีอายุ 60 ปี ขึ้นไป จะมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างน้อยร้อยละ 3 ต่อปี และในปี พ.ศ. 2573 คาดการณ์ว่าจะมีจำนวนประชากรผู้สูงอายุมากถึง 1.4 พันล้าน⁵ จากข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มตัว ซึ่งการเพิ่มขึ้นของประชากรผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่องทำให้หน่วยบริการภาครัฐและเอกชนต้องเตรียมรับมือกับปัญหาด้านสุขภาพ ความต้องการบริการทางการแพทย์และการสาธารณสุขที่เพิ่มขึ้น เนื่องจากช่วงวัยนี้มากกว่าครึ่งหนึ่งมักมีอาการเจ็บป่วยด้วยกลุ่มโรคเรื้อรังต่างๆ ที่มีสาเหตุเกิดจากปัญหาพฤติกรรมสุขภาพและความเสื่อมสภาพของร่างกายที่สะสมต่อเนื่องกันมาเป็นเวลานานจนทำให้เกิดโรคเรื้อรังขึ้นมา ได้แก่ โรคความดันโลหิตสูง โรคเบาหวาน โรคหัวใจและโรคไขมันในเลือดสูง⁶ รวมทั้งระบบไหลเวียนเลือดไม่ดีทำให้ผู้สูงอายุมักเกิดอาการปวดศีรษะ วิงเวียน ใจสั่นใจหวิว เหนื่อยง่าย จุกเสียด แน่นท้อง มือเท้าเย็นอ่อนแรงและอาจนำไปสู่อันตรายร้ายแรง เช่น โรคหลอดเลือดหัวใจและหลอดเลือดสมอง เป็นต้น ในทางการแพทย์แผนไทยได้อธิบายองค์ประกอบของชีวิตมนุษย์และการมีสุขภาพร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรงเป็นผลมาจากการทำหน้าที่อย่างสมดุลของธาตุทั้ง 4 คือ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลมและธาตุไฟ หากธาตุใดธาตุหนึ่งภายในร่างกายสูญเสียหน้าที่หรือทำหน้าที่ผิดปกติไปย่อมนำมาสู่ปัญหาสุขภาพตามมา⁷

จากการศึกษาปัญหาสุขภาพของผู้สูงอายุที่ปรากฏในตำราการแพทย์แผนไทยซึ่งเป็นตำราที่แพทย์แผนไทยในสถาบันการศึกษาใช้เรียนและสอบขึ้นทะเบียนวิชาชีพการแพทย์แผนไทย

⁵ กรมการปกครอง. สำนักบริหารการทะเบียน (25 ก.ค. 2565). รายงานสถานการณ์ของผู้สูงอายุ. แหล่งที่มา <https://stat.bora.dopa.go.th/stat/statnew/statMenu/newStat/home.php> สืบค้นเมื่อ 20 ธ.ค. 2565

⁶ สุรเดช ดวงทิพย์สิริกุล และคณะ. รายงานวิจัย การสำรวจสุขภาพผู้สูงอายุไทย ปี 2556 ภายใต้แผนงานส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุและผู้พิการ. นนทบุรี: กลุ่มอนามัยผู้สูงอายุ สำนักส่งเสริมสุขภาพ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข; 2556.

⁷ ศิริวรรณ เกตุเพชร. (2558). การศึกษาสมุฏฐานและหลักการรักษาโรคตามหลักทฤษฎีธาตุของพุทธศาสตร์กรณีศึกษาโรคกระเพาะอาหารเรื้อรัง. วิทยานิพนธ์การแพทย์แผนไทยมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.

ในคัมภีร์สมุฏฐานวินิจฉัยซึ่งเป็นคัมภีร์ว่าด้วยการค้นหาสาเหตุแห่งไข้ การวินิจฉัยโรค การตรวจโรคและการพยากรณ์โรคได้กล่าวถึง อายุสมุฏฐานช่วงปัจฉิมวัย (นับตั้งแต่อายุ 30 ปีขึ้นไป จนถึงอายุชัย) การเจ็บป่วยมักเกิดจากวาตะหรือธาตุลมเจือปนในสมุฏฐานทั้งปวง ถ้าจะให้โทษก็จะมีกำลังกว่าสมุฏฐานทั้งหลาย สอดคล้องกับคัมภีร์ชวตารซึ่งเป็นคัมภีร์ว่าด้วยโรคลม ได้มีการระบุไว้ว่า มนุษย์ทั้งหลายจะเกิดสรรพโรคต่างๆ ตั้งแต่คลอดจากครรภ์มารดาตราบเท่าจนอายุชัย อาศัย โลหิตแลลม และได้ปรากฏวิธีการรักษาอาการเจ็บป่วยที่เกิดจากความผิดปกติของเลือดและลม ด้วยการใช้ยาและการนวดรักษา ซึ่งเลือดและลมในความเชื่อของการแพทย์แผนไทยนั้นมีความสำคัญมากและถือว่าเกี่ยวเนื่องกันในการวินิจฉัยโรคมักจะมีคำว่า เลือดและลมเสมอ⁸ ทั้งนี้ยังได้กล่าวถึงประเภทลมบังเกิดโทษกับมนุษย์ทั้งหลายจะเกิดสรรพโรคต่างๆ ก็อาศัยโลหิตและลมบังเกิดโทษให้ถึงตายเป็นอันมาก โดยลมที่ให้โทษแก่มนุษย์คือ ลมอุทถังคมาวตา พัดขึ้นเบื้องบน ตั้งแต่สะดือถึงศีรษะและลมอโรคมาวตา พัดลงเบื้องต่ำตั้งแต่สะดือถึงปลายเท้า ถ้าหากลมทั้งสองระคนกันเข้าเมื่อใด โลหิตนั้นร้อนประดุจกันกับไฟอันเกิดได้วันละ 100 วันละ 1000 หน อาการ 32 ก็พิกลซึ่งเหตุที่ลมทั้ง 2 ระคนกันได้ให้โทษแก่มนุษย์ทั้งหลายก็เพราะบริโภคาอาหารไม่ได้เสมอตามปกติ คือ บางจำพวกมากกว่าอิม กินมากไป บางจำพวกดิบ เน่า บุด หยาบ บางจำพวกล่วง ผิดเวลา บุคคลบางจำพวกถูกร้อนมากและถูกเย็นมากเพราะเหตุดังกล่าวนี้ ลมอโรคมาวตาจึงพัดขึ้นไปหาลมอุทถังคมาวตา บางทีลมอุทถังคมาวตาจึงพัดให้โลหิตเป็นฟองทำให้เกิดอาการเจ็บป่วยขึ้น นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงโรคลมอัมพฤกษ์และลมอัมพาตที่บังเกิดแต่ปลายแม่เท้าไปตราบเท่าเบื้องบนทำให้หว่าดหวนไปทั่วสรีระกาย ถ้าลมทั้ง 2 ระคนกันแล้วเมื่อใดรักษาเยียวยา ยากนักเพราะอาศัยลมอันหนึ่งชื่อ หทัยวาตะ เกิดขึ้นในน้ำเลี้ยงหัวใจบุคคลใดจะตายลมหทัยวาตะก็เกิดขึ้นในขณะนั้น โรคลมมีพิษและโรคลมมีพิษมาก เป็นต้น โดยเฉพาะโรคลมมีพิษมากเยียวยา ยากนักและเป็นปัจฉิมที่สุดของโรค ซึ่งความตอนหนึ่งในคัมภีร์ชวตารได้กล่าวถึง “ ... อันว่าลมอันมีพิศมน์นั้นมีหกจำพวกเราจะกล่าวไปเบื้องหน้าคือ ลมกาฬสังคสี ลมชีวหาสคม ลมมหาสคม ลมทักขินโรธ ลมตติยาวิโรธ ลมอัมมอ์แอ่น แลลมจำพวกเหล่านี้ บังเกิดแก่มนุษย์ผู้ใด มนุษย์ผู้นั้นอยู่ในเนื้อ

⁸ กรมการปกครอง.สำนักบริหารการทะเบียน (25 ก.ค. 2565). รายงานสถานการณ์ของผู้สูงอายุ. แหล่งที่มา <https://stat.bora.dopa.go.th/stat/statnew/statMenu/newStat/home.php> สืบค้นเมื่อ 20 ธ.ค. 2565

เมื่อพระยามัจจุราช เยียวยารักษาเป็นอันยาก ...”⁹ โดยลมดังกล่าวทำให้เกิดความผิดปกติและปรากฏอาการทางระบบประสาทขึ้น เช่น อาการชักกำเริบกำ เหน็บ อ ปากเบี้ยว ลิ้นกระด้างคางแข็ง ขากรรไกรแข็ง อ้าขบไม่ลง เจรจาไม่ได้ หวาดหวั่นไหวอยู่แต่ในใจ บางที่ทำให้ใจสั่น บางที่ให้ถอนหายใจอึดื้อ มือเย็นเท้าเย็น หากมีอาการมากให้แน่นิ่งไปไม่รู้สีกตัวและปลุกไม่ตื่น เป็นต้น ซึ่งเป็นภาวะเสี่ยงและอันตรายในผู้สูงอายุ และการศึกษารูปแบบการรักษาอาการเลือดลมแปรปรวนในปัจจุบันด้วยหัตถเวชพบว่า สาเหตุปัจจัยการเกิดโรคในปัจจุบันเกิดจากธาตุลมหรือวาตะเป็นสมุฏฐานหลักที่เกิดขึ้นจากการแปรปรวนของลมและเลือดลมภายในร่างกายที่สัมพันธ์กับการแปรปรวนของสภาพภูมิอากาศช่วงก่อนฝนตกก่อให้เกิดการเจ็บป่วย เช่น อาการครั่นเนื้อครั่นตัว วิงเวียนศีรษะ เหงื่อซึมตามตัว และใจหวิวใจสั่น¹⁰ ที่ก่อให้เกิดการเจ็บป่วยตามวัยและพบบ่อยในผู้สูงอายุด้วยเหตุนี้หากผู้สูงอายุหรือผู้ดูแลไม่มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับอาการที่เกิดจากลมมีพิษมากอาจส่งผลให้แก้ไขได้ไม่ทันทั่วถึงและทำให้เกิดอันตรายร้ายแรงอาจถึงขั้นเสียชีวิตได้

ดังนั้นผู้วิจัยในฐานะแพทย์แผนไทยจึงได้เล็งเห็นถึงความสำคัญในการศึกษาและพัฒนาองค์ความรู้โรคลมมีพิษมากที่ปรากฏในตำราการแพทย์แผนไทย เนื่องจากเป็นอีกโรคหนึ่ง ที่ส่งผลทำให้เกิดการเจ็บป่วยที่ฉุกฉินเฉียบพลันและอันตรายต่อชีวิตซึ่งสามารถเกิดขึ้นได้กับคนทุกเพศทุกวัยโดยเฉพาะวัยสูงอายุซึ่งเป็นกลุ่มเปราะบางที่ต้องได้รับการดูแลสุขภาพร่างกายเป็นพิเศษมากกว่าช่วงวัยอื่นๆ โดยการศึกษาครั้งนี้จะเป็นการศึกษาองค์ความรู้การดูแลรักษาโรคลมมีพิษมาก ครอบคลุมรายละเอียดขององค์ความรู้โรคลมมีพิษมากที่ปรากฏในตำราการแพทย์แผนไทยครอบคลุม นิยาม สาเหตุปัจจัยการเกิดโรค ลักษณะอาการ รวมถึงหลักการรักษาและแนวทางการรักษาโรคลมมีพิษมาก เพื่อนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน รวมถึงการฝึกประสบการณ์วิชาชีพการแพทย์แผนไทยในสถาบันการศึกษา และการประกอบวิชาชีพแพทย์แผนไทยในการดูแลรักษาผู้ป่วยโรคลมมีพิษมากในหน่วยบริการสุขภาพของภาครัฐและเอกชนต่อไป

2. วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาองค์ความรู้การดูแลรักษาโรคลมมีพิษมากที่ปรากฏในตำราการแพทย์แผนไทย ครอบคลุมนิยาม สาเหตุปัจจัยการเกิดโรค ลักษณะอาการ หลักการรักษาและแนวทางการรักษาโรคลมมีพิษมาก

⁹ กรมการปกครอง.สำนักงานบริหารการทะเบียน (25 ก.ค. 2565). รายงานสถานการณ์ของผู้สูงอายุ. แหล่งที่มา <https://stat.bora.dopa.go.th/stat/statnew/statMenu/newStat/home.php> สืบค้นเมื่อ 20 ธ.ค. 2565

¹⁰ กรรณิกา นันทาและคณะ. (2564). การศึกษารูปแบบการรักษาอาการเลือดลมแปรปรวนในปัจจุบันด้วยหัตถเวช. วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์. 8(2). 343-350.

3. วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วยการวิจัยเอกสาร โดยการประมวลความรู้ที่เกี่ยวข้องกับโรคลมมีพิษมากที่ปรากฏในตำราการแพทย์แผนไทยและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องครอบคลุม นิยาม สาเหตุปัจจัยการเกิดโรค ลักษณะอาการ หลักการรักษาและแนวทางการรักษาโรคลมมีพิษมาก เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานนำไปสู่การสนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประมวลความรู้ที่เกี่ยวข้องกับโรคลมมีพิษมากจากเอกสารตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยศึกษาจากตำราที่มีการรวบรวมและตรวจสอบอย่างเป็นระบบเพื่อใช้เป็นตำราที่แพทย์แผนไทยในสถาบันการศึกษาใช้เรียนและสอบขึ้นทะเบียนวิชาชีพการแพทย์แผนไทยได้แก่ ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ 5 เล่ม 1-3¹¹ ตำราแพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม 1-2 โดยพระยาพิชณุประสาทเวช (2451) ตำราเวชศึกษาแพทย์ศาสตร์สังเขป เล่ม 1-3 โดยพระยาพิชณุประสาทเวช ตำราแพทย์แผนโบราณทั่วไป สาขาเวชกรรม เล่ม 1-2 และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องครอบคลุม นิยาม สาเหตุปัจจัยการเกิดโรค ลักษณะอาการ หลักการรักษาและแนวทางการรักษาโรคลมมีพิษมาก

2. วิธีการคัดเลือกเอกสารจากการสนทนากลุ่ม โดยอาจารย์แพทย์แผนไทยและอาจารย์ทางปริคlinik (Pre-Clinic) ที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านกายวิภาคศาสตร์ สรีรวิทยา ชีวเคมีและการพยาบาล โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกเอกสารซึ่งประกอบด้วยความจริง ความถูกต้อง ความน่าเชื่อถือและการเป็นตัวแทน ประกอบด้วยตำราดังนี้ เอกสารตำราทางการแพทย์แผนไทย คัดเลือกมาจากตำราที่บันทึกเนื้อหาดั้งเดิมไว้ที่ใช้เป็นแนวทางในการเรียนการสอนและการสอบเพื่อขึ้นทะเบียนเป็นผู้ประกอบวิชาชีพการแพทย์แผนไทย เช่น ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวงและตำราแพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ ฯลฯ

3. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงกระบวนการทัศน์ด้วยการนำข้อมูลจากเอกสารตำราทางการแพทย์แผนไทย รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาประมวลและวิเคราะห์ข้อมูลตามประเด็นการศึกษาโรคลมมีพิษมาก โดยมีการกำหนดขอบเขตให้เป็นหมวดหมู่เพื่อให้สามารถวิเคราะห์ข้อมูลได้อย่างครบถ้วน และถูกต้อง โดยวิเคราะห์ครอบคลุมประเด็นที่ทำการศึกษา ได้แก่ นิยาม สาเหตุปัจจัยการเกิดโรค ลักษณะอาการ หลักการรักษาและแนวทางการรักษาโรคลมมีพิษมาก

---

¹¹ กรมการปกครอง.สำนักบริหารการทะเบียน (25 ก.ค. 2565). รายงานสถานการณ์ของผู้สูงอายุ. แหล่งที่มา <https://stat.bora.dopa.go.th/stat/statnew/statMenu/newStat/home.php> สืบค้นเมื่อ 20 ธ.ค. 2565

4. การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลโดยการสนทนากลุ่มที่มีอาจารย์แพทย์แผนไทย แพทย์แผนไทยและอาจารย์ทางปรีคลินิกของวิทยาลัยการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือก มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

5. สรุปผลการศึกษาค้นคว้าความรู้โรคลมมีพิษมากที่ปรากฏในตำราการแพทย์แผนไทย ครอบคลุม นิยาม สาเหตุปัจจัยการเกิดโรค ลักษณะอาการ แนวทางการรักษาโรคลมมีพิษมาก จากตำราการแพทย์แผนไทย ร่วมกับประสบการณ์การรักษาโรคลมมีพิษมากของแพทย์แผนไทย ในโรงพยาบาลสาธารณสุขการแพทย์แผนไทย วิทยาลัยการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือก มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

4. สรุปผลการวิจัย

งานวิจัยนี้ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาค้นคว้าความรู้การดูแลรักษาโรค ลมมีพิษมากที่ปรากฏในตำราการแพทย์แผนไทย โดยศึกษาครอบคลุมนิยาม สาเหตุปัจจัยการเกิด โรค ลักษณะอาการ รวมถึงหลักการรักษาและแนวทางการรักษาโรคลมมีพิษมากที่ปรากฏในตำรา การแพทย์แผนไทย สามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

1. นิยามโรคลมมีพิษมาก

จากการศึกษานิยามโรคลมมีพิษมากที่ปรากฏในตำราการแพทย์แผนไทย พบว่า โรคลมมี พิษมากเป็นชื่อกลุ่มโรคหรืออาการเจ็บป่วยจากโรคลมที่เป็นปัจจัยที่สุดของโรค ที่ปรากฏในตำรา แพทย์แผนโบราณทั่วไป สาขาเวชกรรม เล่ม 2 ในส่วนของคัมภีร์ชวदारซึ่งเป็นคัมภีร์ว่าด้วย โรคลมประกอบด้วยโรคลม 6 จำพวก ได้แก่ ลมกาฬสังคลี ลมชีวหาสดมภ์ ลมมหาสดมภ์ ลม ทักขินโรธ ลมตติยาวิโรธและลมอัมมอ์แอ่น¹²แต่ทั้งนี้กลุ่มโรคหรืออาการเจ็บป่วยนี้แต่เดิมในคัมภีร์ ชวदारซึ่งเป็นคัมภีร์หนึ่งในชุดตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ 5 เรียกว่า ลมมีพิศม์¹³ ได้ กล่าวถึงความตอนหนึ่งว่า

“...อันว่าลมอันมีพิศม์นั้นมีหกจำพวกเราจะกล่าวไปเบื้องหน้าคือ ลมกาฬสังคลี ลม ชิวหาสดมภ์ ลมมหาสดมภ์ ลมทักขินโรธ ลมตติยาวิโรธ ลมอัมมอ์แอ่น แลลมจำพวกเหล่านี้ บังเกิด แก่มนุษย์ผู้ใด มนุษย์ผู้นั้นอยู่ในเนื้อมือพระยามัจจุราช เยียวยารักษาเปนอันยาก...”

---

¹² กองการประกอบโรคศิลปะ. 2549 ก. ตำราแพทย์แผนโบราณทั่วไป สาขาเวชกรรม เล่ม 1. กรุงเทพมหานคร : บริษัทไทม์มิ พับลิชชิง จำกัด

¹³ กรมศิลปากร. (2542). ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ 5 เล่ม 1. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์ พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิง.

ดังนั้น จากการกล่าวถึงโรคลมมีพิษมากที่ปรากฏในตำราการแพทย์แผนไทยสามารถสรุปได้ว่า โรคลมมีพิษมากเป็นชื่อกลุ่มโรคหรืออาการเจ็บป่วยจากโรคลม ที่เกิดจากความผิดปกติของการไหลเวียนของลมและเลือดลมในร่างกายที่เป็นอันตรายร้ายแรงถึงแก่ชีวิต

2. สาเหตุปัจจัยการเกิดโรคลมมีพิษมาก

จากการศึกษาสาเหตุปัจจัยการเกิดโรคลมมีพิษมากที่ปรากฏในตำราการแพทย์แผนไทยพบว่า โรคลมมีพิษมากเกิดจากความผิดปกติของการไหลเวียนของลมอุทกธัมมาวตาด ลมพัดขึ้นเบื้องบนตั้งแต่สะดือถึงศีรษะและลมอโรธมาวตาด ลมพัดลงเบื้องต่ำตั้งแต่สะดือถึงปลายเท้า ซึ่งเป็นผลจากการได้รับผลกระทบมาจากเหตุปัจจัย 4 ประการ ได้แก่ อายุสมุฏฐาน (ช่วงปัจฉิมวัย) ความผิดปกติของลมกองหยาบ ความผิดปกติของอุณภูมิและสภาพแวดล้อม (ความร้อนและเย็น) และสภาวะอารมณ์และจิตใจ มีรายละเอียดดังนี้

2.1) อายุสมุฏฐาน (ช่วงปัจฉิมวัยนับตั้งแต่อายุ 30 ปีขึ้นไป จนถึงอายุขัย) มีวาทะหรือธาตุลมเจือไปในสมุฏฐานทั้งปวง ถ้าจะให้โทษก็จะมีกำลังกว่าสมุฏฐานทั้งหลาย คือ ตั้งแต่อายุ 30 ปีขึ้นไปถึงสิ้นอายุขัยเป็นอายุแห่งวาทะ ถ้าเป็นไข้ในอายุสมุฏฐานนี้ให้ตั้งวาทะเป็นต้น¹⁴ จากข้อมูลแสดงให้เห็นว่า ปัจฉิมวัยเป็นวัยที่เกิดการเสื่อมสภาพของร่างกายตามช่วงวัยที่มักจะเกิดการเจ็บป่วยซึ่งมีสาเหตุเกิดจากวาทะ (ลม) และเป็นช่วงวัยที่มักจะเกิดการเจ็บป่วยได้ง่ายกว่าวัยอื่นๆ

2.2) ความผิดปกติของลมกองหยาบ เป็นปัจจัยที่มีโอกาสส่งผลกระทบต่อการทำงานที่ของลมกองละเอียด ลมกองหยาบในที่นี้หมายถึง ลมโกฐฐาสยาวตาด (ลมสำหรับพัดในลำไส้และในกระเพาะอาหาร) และ ลมกุจฉิสยาวตาด (ลมสำหรับพัดอยู่ในท้องแต่นอกลำไส้) ซึ่งได้รับผลกระทบจากอาหารการกินผิดปกติ ดังปรากฏในคัมภีร์ชวดารและพฤติกรรมที่ก่อโรคได้กล่าวถึงลักษณะของอาหารการกินที่เป็นต้นเหตุของโรคลม ได้แก่ อาหารดิบ เน่า บุด หยาบ และลักษณะการกินอาหารที่เป็นต้นเหตุของโรคลม ได้แก่ กินมากกว่าอิ่ม กินน้อย กินล่วงหน้าหรือผัดเวลา และกินอาหารที่เป็นเลือดเนื้อยิ่งนัก

ประกอบกับการทำหน้าที่ของธาตุลมโดยพื้นฐานมักจะกำเริบในช่วงเวลาทั้งกลางวันและกลางคืน (ตามกาลสมุฏฐาน กาล 4) คือ ช่วงเวลา บ่ายสามถึงย่ำค่ำ เวลา 3 ยาม ถึง ย่ำรุ่ง¹⁵ จากข้อมูลแสดงให้เห็นว่าการกำเริบของธาตุลมมักสัมพันธ์กับมื้ออาหารโดยธาตุลมมักจะกำเริบใน

¹⁴ กรมศิลปากร. (2542). ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ 5 เล่ม 1. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์ พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

¹⁵ กองการประกอบโรคศิลปะ. 2549 ก. ตำราแพทย์แผนโบราณทั่วไป สาขาเวชกรรม เล่ม 1. กรุงเทพมหานคร : บริษัทไทภูมิ พับลิชชิ่ง จำกัด

ช่วงเวลาอาหารย่อยแล้ว¹⁶ ดังนั้นลักษณะอาหารการกินและลักษณะการกินอาหารที่ไม่เหมาะสม จึงเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำหน้าที่ของธาตุลมโดยเฉพาะลมโกฐฐาสยาวาตาและลมกุจฉิสยาวาตาซึ่งกระทบต่อการทำหน้าที่ของลมอุทฐังคมาวาตาและลมอโรคมมาวาตา

2.3) อุณหภูมิสภาพแวดล้อม ได้แก่ ความร้อนและความเย็น ที่เกิดจากความผิดปกติของ อุณหภูมิและสภาพแวดล้อม ในคัมภีร์ชวตารได้กล่าวถึง การกระทบร้อนและเย็นยิ่งนัก เป็นมูลเหตุ ที่ก่อให้เกิดการเจ็บป่วย

2.4) สภาวะอารมณ์และจิตใจ ได้แก่ โทสะและความโศกเศร้าเสียใจทำให้เกิดสภาวะทาง อารมณ์และจิตใจซึ่งเป็นมูลเหตุการเกิดโรคทางการแพทย์แผนไทย โดยเฉพาะบุคคลที่มีสภาวะ โทสะหรือโกรธอยู่เสมอเป็นปัจจัยกระตุ้นให้ธาตุลมและธาตุไฟมีกำลังมาก โดยเฉพาะหทัยวาตะที่ จะส่งผลให้เกิดความผิดปกติของลมกองละเอียด¹⁷

3. ลักษณะอาการของโรคลมมีพิษมาก

จากการศึกษาโรคลมมีพิษมากเป็นชื่อกลุ่มโรคหรืออาการเจ็บป่วยจากโรคลม ที่ปรากฏใน คัมภีร์ชวตาร ได้กล่าวถึงประเภทลมบังเกิดโทษและลักษณะอาการพบว่า ลมมีพิษมากเป็นชื่อกลุ่ม โรคลมมีอยู่ 6 จำพวก ได้แก่ 1) ลมกาฬสังคลี ลักษณะอาการจับให้หน้าเขียว ขอบตาเขียว บางที จับให้ใจสั่น บางทีให้ถอนหายใจฮืดฮือ บางทีคันดุจตีปลา ให้ผุดเป็นวงดำ เป็นวงเขียว วงเหลือง เท้าใบพุทรา เท้าแฉ่นน้ำอ้อยงบ กำหนด 3 วัน 2) ลมชีวหาสดมภ์ ลักษณะอาการเมื่อแรกให้หาว เรอและให้เหียน ขากรรไกรแข็ง อ้าขบมิลง ให้แน่นิ่งไปไม่รู้สีกตัว ปลุกมิตินกำหนด 3 วันถึง 7 วัน 3) ลมมหาสดมภ์ ลักษณะอาการ เมื่อจับให้หาวนอนเป็นกำลัง ให้หาวดห้วนอยู่แต่ในใจ ให้นอน แน่นิ่งไปไม่รู้สีกายเลย 4) ลมทักขิณโรธ ลักษณะอาการเกิดขึ้นเมื่อเป็นไข้อันใด ๆ อยู่ก่อนแล้วจับ เท้าเย็นมือเย็น ตามัว ห้ามมิให้วางยาผาย ดันรณหยุดอยู่มิได้ เจริญมิได้ ลื่นกระด้างคางแข็ง 5) ลมตติยาวิโรธ ลักษณะอาการเมื่อจับให้มือเท้าเย็น เป็นลูกกลิ้งอยู่ในท้อง ให้จุทท้องเหมือนสัตว์ ตอดสัตว์กัด บางทีปวดแต่แม่เท้าขึ้นมาถึงหัวใจ นิ่งแนไปดุจดังพิษงูเห่า 6) ลมอัมมอแอ่น ลักษณะอาการเมื่อล้มไข้เหมือนสันนิบาต เมื่อจับอัมมอไปข้างหน้า อีแอ่นงอไปข้างหลัง ถ้าลั่น เสียงดังเพาะเมื่อใดตายเมื่อนั้น ซึ่งจากการศึกษาของคัมภีร์ความรู้ดังกล่าวสอดคล้องกับข้อมูลจากการ ถอดประสบการณ์การดูแลรักษาจากแพทย์แผนไทยในโรงพยาบาลสาธิตการแพทย์แผนไทย วิทยาลัยการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือก มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย พบว่าลักษณะ

¹⁶ พระยาพิศณุประสาธเวช. (2451). แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม 2. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ศุภการจารุณณนอักษรังค์.

¹⁷ กรมศิลปากร. (2542). ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ 5 เล่ม 1. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์ พรินติงแอนด์พับลิชชิง.

อาการมีความสอดคล้องกัน ได้แก่ 1) อาการวิงเวียนศีรษะ 2) อาการคลื่นไส้ อาเจียน 3) อาการหายใจขัด และ 4) อาการตัวเย็นมือเท้าเย็น ซึ่งเป็นลักษณะอาการที่แพทย์แผนไทยมีโอกาสนิยามในการรักษาได้ในปัจจุบัน

4. แนวทางการรักษาโรคลมมีพิษมาก

จากการศึกษาแนวทางการรักษาโรคลมมีพิษมากที่ปรากฏในตำราการแพทย์แผนไทยที่มีการระบุไว้ในตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวงรัชกาลที่ 5 คัมภีร์ชวดารเกี่ยวกับตำรับยาที่ใช้แก้อาการและคัมภีร์แผนนวดที่ปรากฏจุดแก้อาการที่เกิดจากลมมีพิษมาก มีรายละเอียดดังนี้

4.1 ตำรับยาแก้อาการที่เกิดจากลมมีพิษมากที่ปรากฏในตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวงรัชกาลที่ 5 เล่ม 3 และคัมภีร์ชวดาร เป็นตำรับยาที่มีตัวยารสร้อน รสสุขุมหอม เพื่อมุ่งเน้นการสยบลมที่พัดแปรปรวนให้สงบลง เช่น 1) ตำรับยาจิตตรารมณ สรรพคุณ แก้ลมสวิงสวาย และดวงจิตระส่ำระสาย วิงเวียน ลมตรีโทษเกิดในหทัย ดวงจิตรุ่มนัว ร้อนในอก ท้อง สันหลัง ประกอบด้วย ลูกจันทร์ ดอกจันทร์ เทียนทั้ง 5 สิ่งละ 1 เฟื้อง เปลือกผลส้ม 8 ประการ สิ่งละ 1 สลึง ตรีผลา ดอกบุนนาค โกฐฟงปลา สิ่งละ 2 สลึง ชะลูด ดอกพิกุล 3 สลึง จันทน์ทั้ง 2 สิ่งละ 3 สลึง 1 เฟื้อง ขอนดอก กฤษณา กระลำพัก อบเชย สารภี โกฐสอ ดอกพริกไทยอ่อน ชะมดเชียง การบูร กระแจะตะนาว สิ่งละ 1 บาท ชะเอมทั้ง 2 เปราะหอม สิ่งละ 1 บาท 2 สลึง พิมเสน 1 บาท 3 สลึง ผลสะเดาอ่อน 1 ตำลึง ดอกมะลิสด เทายาทั้งหลาย นำน้ำดอกไม้มเทศเป็นกระสายยบดทำแท่งไว้เท่าผลมะแว้ง วิธีการใช้ ละลายน้ำร้อน/น้ำผึ้ง/น้ำส้มซ่า/น้ำสุรา กระสายต่าง ๆ แทรกน้ำตาลกรวดกิน 2) ตำรับยากล่อมอารมณ์ สรรพคุณ แก้ลมปัจฉิมที่สุด ลมตรีโทษหทัยวาท มาบังเกิดดุจหม้อข้าวเดือด ชื่อว่าลมทักขินคุณ ประกอบด้วย ผล/ใบกัญชาเทศ กฤษณา กระลำพัก ขอนดอก ชะลูด อบเชย ชะเอมทั้ง 2 ดอกส้ม 8 ประการ ดอกชิง ดอกข่า ดอกขมิ้น ดอกกะทือ ดอกไพล เทียนทั้ง 5 โกฐสอ ดอกพิกุล ดอกบุนนาค ดอกสารภี ผลผักชีทั้ง 2 มหาหิงค์ ใบกระท่อม กระเทียม จันทน์ทั้ง 2 สิ่งละ 2 สลึง พิมเสน 1 บาท 1 สลึง ดอกมะลิ 2 ตำลึง กานพลูทั้งยาทั้งหลาย การบูรเทายาทั้งหลาย นำน้ำผึ้งเป็นกระสายเคล้าปั้นเท่าผลหวาย วิธีการใช้ น้ำกระสายยักใช้ตามโรค 3) ตำรับยาว่าตาพินาศ สรรพคุณ แก้ลมร้าย ประจุลมร้ายทั้งปวง ประกอบด้วย เบญจกูล สิ่งละ 2 สลึง ผลคนที่ล่อ ตรีผลา ลำพัน เทียนทั้ง 5 มหาหิงค์ ยาดำ ใบมะตูม ใบสหัสคุณ ใบกระวาน ใบสลอด ผลผักชีล้อม ผลผักชีลา ผลโหระพาเทศ กระเทียม สิ่งละ 3 สลึง 1 เฟื้อง ผิวนะครูด 7 ผล ดีเกลือ 1 ตำลึง สมอไทย 2 ตำลึง ผลสลอด 3 เม็ด วิธีการปรุงบดด้วยน้ำผึ้ง 8 ประการ จำเพาะหมักไว้สด ๆ 4) ตำรับยาเขียวประทานพิษ สรรพคุณ แก้ลมกาลสิงคลี ลมชีวหาสดม ลมมหาสดม ลมทักขินโรธ ลมตติยาวิโรธ ลมอีจุ่ม อีแอ่น ประกอบด้วย พริกไทย ใบสะค้าน ใบติปสี ใบมะตูม ใบสมิ ใบลำพัน ใบสหัสคุณ ใบกระวาน ใบผักลิ้นทั้ง 2 ใบวัลย์เปรียง ใบโหระพา ใบแมงลัก ใบกะเพรา ใบมะระ ใบผักกระฉิม ใบ

พรมมิ ใบผักกาด ใบมูลเหล็ก ใบคนที่สอ ใบมะกรูด ใบมะนาว ใบมะคำไก่ ใบหมากผู้ ใบหมากเมีย ใบมะยม ใบมะเฟือง ใบสลอด สิ่งละ 2 สิ่ง เปราะหอม 1 บาท 1 สิ่ง กระเทียม ไพล พริก ขิง หอม กระเทียม ไคร้หอม เปลือกส้ม เปลือกมะรุม เปลือกทองหลาง เจตมูล ผักแพวแดง กระดอม หัว หัวหมู ผลพิลังกาสา ผักชีล้อม ผักชีลา เทียนทั้ง 5 มะแว้งทั้ง 2 มะเขือขึ้น สมุลแว้ง สิ่งละ 1 บาท 3 สิ่ง ใบสะเดาทั้งยา ใบพิมเสนเท่ายา บดเอาแก่นสน กฤษณา แก่นปฐู ลักชี กระลำพัก ขอนดอก ชะลูด โกลฐทั้ง 5 เกสรบัวน้ำทั้ง 5 ดอกมะลิสดเท่ายา ต้ม 3 เอา 1 เอาน้ำบดยาปั้นเท่าเม็ด พุทธรักษา กิน 5-7 เม็ด แก้มกาสลิงคลี่ ละลายน้ำสุรา แก้มชีวหาสดม ลมมหาสดม ละลาย น้ำมะกรูด/มะนาว/มะงั่ว แก้มทักซิณโรธ ละลายน้ำผึ้ง/น้ำชา แก้มตติยาวิโรธ ละลายน้ำขิง/ น้ำผึ้ง แก้มอีจุ่ม อีแอ่น ละลายน้ำเกลือ/น้ำส้มสาชู/น้ำมะขามเปียก 5) ตำรับยาแก้มชีวหาสดม แก้มจับต้นลิ้นไปปลายลิ้นไปหาหัวใจ จับแต่หัวใจไปหัวเหน่า ประกอบด้วย หัวน้ำ เทียนดำ เปลือกต้นเงาะ ขิงแห้ง เกลือสินเธาว์ พริกไทยล่อน เอาเสมอภาคบดเป็นผงละลายน้ำสำเหล้ากิน เป็นต้น

4.2 จุดแก้อาการที่เกิดจากลมมีพิษมากในตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวงรัชกาลที่ 5 เล่ม 2 และคัมภีร์แผนนวดได้ปรากฏจุดแก้อาการที่เกิดจากลมมีพิษมากเพื่อบำบัดให้ลมและ เลือดลมที่เกิดการแปรปรวนให้สามารถไหลเวียนได้ตามปกติ ได้แก่ จุดแก้มชีวหาสดม จุดแก้ม ลมราหัยักษ์ จุดแก้มอัคตมภ์ จุดแก้มจับให้จักษุมืดและวิงเวียน จุดแก้มให้เจรจาไม่ได้ เป็น ต้น¹⁸

จากการศึกษาองค์ความรู้การรักษาโรคลมมีพิษมากที่ปรากฏในตำราการแพทย์ แผนไทยพบว่า ปรากฏกระบวนการในการรักษาโดยการใช้ตำรับยาที่มุ่งเน้นการสยบลมและเลือด ลมที่ผิดปกติแปรปรวนให้สงบลง ร่วมกับการกดนวดเพื่อทำให้ลมและเลือดลมที่เกิดการแปรปรวนให้ สามารถไหลเวียนได้ตามปกติ

๕. อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยพบประเด็นสำคัญที่สามารถนำมาอภิปรายผลวิจัยจาก การศึกษาองค์ความรู้การดูแลสุขภาพโรคลมมีพิษมากที่ปรากฏในตำราการแพทย์แผนไทย สรุปได้ ว่า โรคลมมีพิษมากเกิดจากความผิดปกติของการไหลเวียนของลมซึ่งได้รับผลกระทบมาจาก ปัจจัย 4 ประการ ได้แก่ อายุสมุฏฐาน (ช่วงปัจฉิมวัย) ความผิดปกติของลมกองหยาบ ความ ผิดปกติของอุณภูมิและสภาพแวดล้อม (ความร้อนและเย็น) และสภาวะอารมณ์และจิตใจ ส่งผล

¹⁸ กรมศิลปากร. (2542). ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ 5 เล่ม 1. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์ พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

ทำให้มีลักษณะอาการ ได้แก่ 1) อาการวิงเวียนศีรษะ 2) อาการคลื่นไส้ อาเจียน 3) อาการหายใจขัด และ 4) อาการตัวเย็นมือเท้าเย็น รวมถึงสาเหตุปัจจัยการเกิดโรคนี้มีพิษมากมักจะเกิดกับผู้สูงอายุที่อยู่ในช่วงปัจฉิมวัย (อายุตั้งแต่ 30 ขึ้นไป) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของชัยนรินทร์ เรือนเจริญ พบว่า สาเหตุที่ทำให้ลมและเลือดลมในร่างกายเกิดการแปรปรวนเป็นผลมาจากความเสื่อมของร่างกาย¹⁹ ประกอบกับปัจจัยเรื่องการทานอาหารบูด อาหารเน่า อาหารหยาบ อาหารดิบ และลักษณะการกินอาหารมากกว่าอิ่ม กินน้อย กินล่วงหน้าหรือผัดเวลา กินอาหารที่เป็นเลือดเนื้อยิ่งนัก ความผิดปกติของอุณหภูมิและสภาพแวดล้อมรวมทั้งสภาวะอารมณ์และจิตใจ ซึ่งเป็นปัจจัยที่ส่งผลทำให้เกิดการกำเริบของลมและเลือดลมในร่างกาย โดยเฉพาะความผิดปกติของอุณหภูมิและสภาพแวดล้อมจากสาเหตุการเจ็บป่วยดังกล่าวสอดคล้องกับงานศึกษาของกนกอร เพียรสูงเนิน พบว่า การเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศภายนอกมีผลกระทบต่อธาตุลมภายในร่างกายผ่านช่องอากาศที่ทำหน้าที่ เชื่อมต่อกับอากาศภายนอก หากสภาพอากาศภายนอกเกิดการแปรปรวนย่อมส่งผลต่อการไหลเวียนของลมและเลือดลมในร่างกายให้ผิดปกติไป²⁰

จากการศึกษาแนวทางการรักษาโรคนี้มีพิษมากที่ปรากฏในตำราการแพทย์แผนไทยพบว่า ปรากฏกระบวนการในการรักษาโดยใช้กรรมวิธีเภสัชเวชด้วยตำรับยาที่มีตัวยารสร้อน รสสุขุมหอม เพื่อบำรุงเน้นการสยบลมและเลือดลมที่ผิดแปรปรวนให้สงบลง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของศิริพัทธ์ จันทรสังสา และคณะ พบว่า การนำยาหอม รสสุขุม มีสรรพคุณแก้ลมกองละเอียดทำให้เกิดอาการวิงเวียนศีรษะ หน้ามืด ตาลาย ใจหวิว ใจสั่น และจุดแน่นหน้าอกเป็นตำรับยาไทยที่ช่วยปรับการทำงานของลมและเลือดลมภายในร่างกายให้เป็นปกติจึงสามารถรักษาอาการวิงเวียนศีรษะ ใจหวิวใจสั่นและครั่นเนื้อครั่นตัวได้²¹ และการรักษาโดยการกดตามเส้นและจุดแก้อาการที่ปรากฏในตำราการแพทย์แผนไทยเพื่อทำให้ลมและเลือดลมที่เกิดการแปรปรวนให้สามารถไหลเวียนได้ตามปกติ สอดคล้องกับการศึกษาของกรรณิกา นันตา และคณะ

¹⁹ ชัยนรินทร์ เรือนเจริญ. (2562). การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างชั้น 5 ตามพุทธปรัชญากับสาเหตุการเจ็บป่วยของการแพทย์แผนไทย. การศึกษาอิสระการแพทย์แผนไทยมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.

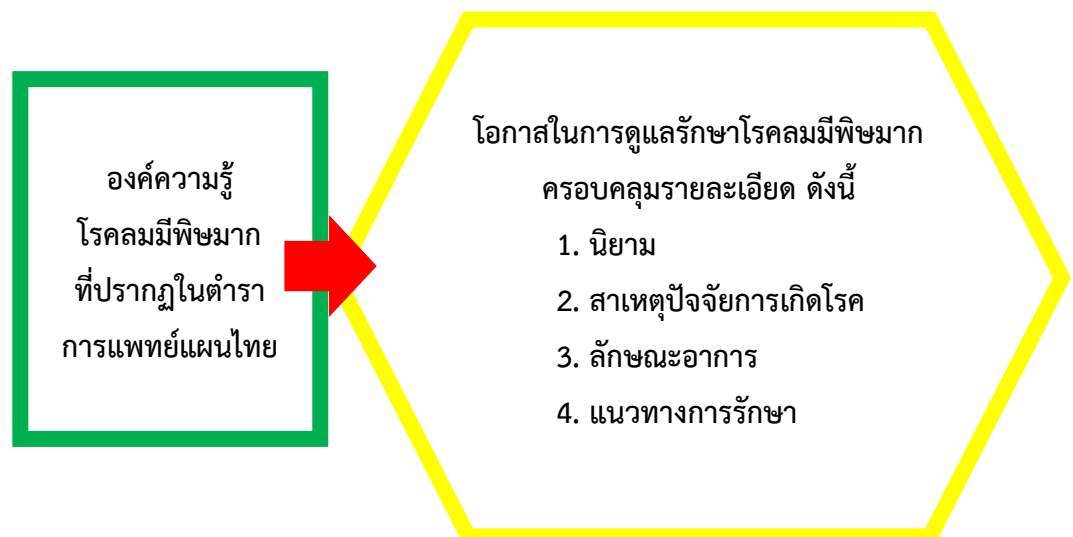
²⁰ กนกอร เพียรสูงเนิน. (2562). การศึกษาเส้นประธานสิบ กรณีศึกษาเส้นกาลหาวี. วิทยานิพนธ์การแพทย์ แผนไทย มหาบัณฑิต สาขาวิชาการแพทย์แผนไทย คณะวิทยาลัยการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ ทางเลือกมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.

²¹ ศิริพัทธ์ จันทรสังสา และคณะ. (2563). ประสบการณ์ในการใช้ยาหอมรักษาอาการเลือดลมแปรปรวนของผู้สูงอายุ. วารสารหมอไทย. 6(2). 35-47.

ในการรักษาอาการเจ็บป่วยที่เกิดจากการแปรปรวนของลมและเลือดลมในร่างกายโดยการใช้กรรมวิธีหัตถเวช (การใช้มือ) เพื่อช่วยกระตุ้นการไหลเวียนของลมและเลือดลมให้เป็นปกติ²² จะเห็นได้ว่าการอภิปรายผลการศึกษาสະတ่อนให้เห็นถึงโอกาสที่แพทย์แผนไทยสามารถพัฒนาการดูแลรักษาโรคลมมีพิษมาก เพื่อนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน รวมถึงการฝึกประสบการณ์วิชาชีพการแพทย์แผนไทยในสถาบันการศึกษาและการประกอบวิชาชีพแพทย์แผนไทยในการดูแลรักษาผู้ป่วยโรคลมมีพิษมากในหน่วยบริการสุขภาพของภาครัฐและเอกชนต่อไป

6. องค์ความรู้การวิจัย (Research Body of Knowledge)

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นแนวทางการพัฒนาองค์ความรู้ทางการแพทย์แผนไทยให้ร่วมสมัย โดยเฉพาะความรู้เกี่ยวกับโรคหรืออาการทางการแพทย์แผนไทยเพื่อใช้ในการเรียนการสอนสำหรับนักศึกษาแพทย์แผนไทย ซึ่งนำมาใช้ในการพัฒนาโรคหรืออาการเพื่อเป็นทางเลือกในการรักษาด้วยกรรมวิธีการแพทย์แผนไทยให้กับประชาชน โดยการศึกษาองค์ความรู้การดูแลรักษาโรคลมมีพิษมากที่ปรากฏในตำราการแพทย์แผนไทยครอบคลุม นิยาม สาเหตุปัจจัยการเกิดโรค ลักษณะอาการ รวมถึงหลักการรักษาและแนวทางการรักษาโรคลมมีพิษมาก สรุปดังในภาพที่ 1

²² กรรณิกา นันตาและคณะ. (2564). การศึกษารูปแบบการรักษาอาการเลือดลมแปรปรวนในปัจจุบันด้วยหัตถเวช. วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์. 8(2). 343-350.

ภาพที่ 1 องค์ความรู้การวิจัย “การพัฒนาองค์ความรู้การดูแลรักษาโรคลมมีพิษมาก”

จากภาพองค์ความรู้จากการวิจัย อธิบายถึงการศึกษาองค์ความรู้โรคลมมีพิษมากที่ปรากฏในตำราการแพทย์แผนไทย เพื่อศึกษาโรคหรืออาการที่พบในปัจจุบันและแพทย์แผนไทยมีโอกาสนในการพัฒนาการดูแลรักษา เพื่อใช้ประกอบการเรียนการสอนนักศึกษาแพทย์แผนไทย ดังนั้นนักศึกษาแพทย์แผนไทยต้องมียุทธศาสตร์ความรู้ ดังนี้

1. นิยามของโรคลมมีพิษมาก คือ โรคลมมีพิษมากเป็นชื่อกลุ่มโรคหรืออาการเจ็บป่วยจากโรคลม ที่เกิดจากความผิดปกติของการไหลเวียนของลมและเลือดลมในร่างกายที่เป็นอันตรายร้ายแรงถึงแก่ชีวิต
2. สาเหตุปัจจัยการเกิดโรคลมมีพิษมาก ได้แก่ อายุสมุฏฐาน (ช่วงปัจฉิมวัย) ความผิดปกติของลมกองหยาบ ความผิดปกติของอุณหภูมิต่ำและสภาพแวดล้อม (ความชื้นและเย็น) และสภาวะอารมณ์และจิตใจ
3. ลักษณะอาการโรคลมมีพิษมาก ได้แก่ 1) อาการวิงเวียนศีรษะ 2) อาการคลื่นไส้อาเจียน 3) อาการหายใจขัด และ 4) อาการตัวเย็นมือเท้าเย็น
4. แนวทางการรักษาโรคลมมีพิษมาก การรักษาโดยใช้กรรมวิธีเภสัชเวทด้วยตำรับยาที่มีตัวยารสร้อน รสสุขุมหอม เพื่อมุ่งเน้นการสยบลมและเลือดลมที่ผิดปกติแปรปรวนให้สงบลง ร่วมกับการรักษาโดยใช้กรรมวิธีหัตถเวช (การใช้มือ) เพื่อช่วยกระตุ้นการไหลเวียนของลมและเลือดลมให้เป็นปกติ

เอกสารอ้างอิง

- กนกอร เพียรสูงเนิน. (2562). การศึกษาเส้นประธานสิบ กรณีศึกษาเส้นกาลทารี. วิทยานิพนธ์การแพทย์ แผนไทย มหาวิทยาลัย สาขาวิชาการแพทย์แผนไทย คณะ วิทยาลัยการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ ทางเลือกมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.
- กรมการปกครอง.สำนักบริหารการทะเบียน (25 ก.ค. 2565). รายงานสถานการณ์ของ ผู้ สูง อายุ . แหล่งที่มา <https://stat.bora.dopa.go.th/stat/statnew/statMenu/newStat/home.php> สืบค้นเมื่อ 20 ธ.ค. 2565
- กรมศิลปากร. (2542). ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ 5 เล่ม 1. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์ พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- _____. (2542). ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ 5 เล่ม 2. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์ พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

- _____. (2555). **ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ 5 เล่ม 3**. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์ พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- กรรณิกา นันทาและคณะ. (2564). การศึกษารูปแบบการรักษาอาการเลือดลมแปรปรวนในปัจจุบันด้วยหัตถเวช. **วารสารครุศาสตร์ปริทัศน์**. 8(2). 343-350.
- กองการประกอบโรคศิลปะ. 2549 ก. **ตำราแพทย์แผนโบราณทั่วไป สาขาเวชกรรม เล่ม 1**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทไทภูมิ พับลิชชิ่ง จำกัด
- _____. 2549 ข. **ตำราแพทย์แผนโบราณทั่วไป สาขาเวชกรรม เล่ม 2**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ไทภูมิ พับลิชชิ่งจำกัด
- คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. (2542). **แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ ภูมิปัญญาทางการแพทย์และมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว. (จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 5 ธันวาคม 2542)
- ชัยนรินทร์ เรือนเจริญ. (2562). **การศึกษความสัมพันธ์ระหว่างชั้น 5 ตามพุทธปรัชญา กับสาเหตุการเจ็บป่วยของการแพทย์แผนไทย**. การศึกษาอิสระการแพทย์แผนไทยมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- พระยาพิศณุประสาทเวช. (2451). **แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม 2**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ศุภการจารุณณนักษิณวงศ์.
- พิศณุประสาทเวช, พระยา. ร.ศ. 126. **แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์เล่ม 2**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ศุภการจารุณณนักษิณวงศ์
- ศิริพัทธ์ จันทรสังสา และคณะ. (2563). ประสบการณ์ในการใช้ยาหอมรักษาอาการเลือดลมแปรปรวนของผู้สูงอายุ. **วารสารหมอยาไทย**. 6(2). 35-47.
- ศิริวรรณ เกตุเพชร. (2558). **การศึกษามุขฐานและหลักการรักษาโรคตามหลักทฤษฎีธาตุของพุทธศาสตร์กรณีศึกษาโรคกระเพาะอาหารเรื้อรัง**. วิทยานิพนธ์การแพทย์แผนไทยมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- สุรเดช ดวงทิพย์สิริกุล และคณะ. **รายงานวิจัย การสำรวจสุขภาพผู้สูงอายุไทย ปี 2556 ภายใต้ แผนงานส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุและผู้พิการ**. นนทบุรี: กลุ่มอนามัยผู้สูงอายุ สำนักส่งเสริมสุขภาพ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข; 2556.

สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข กองการประกอบโรคศิลปะ. (2542). **ตำราแพทย์แผน
โบราณทั่วไป สาขาเวชกรรม**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานปลัดกระทรวง
สาธารณสุข กองการประกอบโรคศิลปะ.

